

FUNKTIONSPROGRAM FÖRSKOLOLA

Vetlanda

Vetlanda

Funktionsprogram förskola

Dokumenttyp:	Program
Beslutad av:	Kommunfullmäktige (2015-05-20, § 115)
Gäller för:	Vetlanda kommun
Giltig fr.o.m.:	2015-05-20
Dokumentansvarig:	Verksamhetschef förskola, barn- och utbildningsförvaltningen
Senast reviderad:	2020-04-27 (2020-02-19, § 13)
Senast granskad:	2020-04-27

Innehåll

Sammanfattning	4
Varför ett funktionsprogram	4
Syfte.....	4
Giltighet och revidering.....	4
Lagar, planering och projektgenomförande	5
Viktiga lagar.....	5
Planering.....	6
Projektprocess.....	7
Ut- och invändig utformning	8
Övergripande tankar	8
Utemiljö	10
Avdelningar	12
Gemensamma ytor.....	14
Torg.....	14
Bufféserving/pedagogiskt kök.....	14
Ateljé.....	15
Entréer.....	15
Personaldel/expeditioner.....	16
Kök.....	17
Teknikrum	19
Förråd.....	19
Teknik.....	20
Energi	20
Belysning, informationsteknik och larm	21
Ytskikt/material	22

Sammanfattning

Denna programskrift innehåller de krav och rekommendationer som barn- och utbildningsförvaltningen, tekniska kontoret och miljö- och byggförvaltningen, har kommit fram till ska gälla vid ny-, om- och tillbyggnad av kommunala förskolor i Vetlanda.

Programmet innehåller krav och behov rörande utemiljö och byggnadens utformning med avseende både på verksamheten och det tekniska utförandet. Det beskriver en miniminivå för att uppfylla de krav som ställs i nationella och lokala regelverk för förskola och offentlig byggnadsverksamhet.

Programmet ska användas under byggprocessen som ett styrdokument. Uppdatering görs vart fjärde år och då ska man ta hänsyn till förändringar i grundförutsättningar, erfarenheter från verksamhet och projektprocess.

Varför ett funktionsprogram

Syfte

Syftet med att skriva ett funktionsprogram för förskolan är att skapa en samsyn mellan kommunens förvaltningar och politiker kring funktioner vid planering och projektering av förskolor, så att de uppfyller verksamhetens krav på ändamålsenliga, säkra och trygga miljöer, samt de tekniska kraven på en acceptabel ekonomisk nivå. Det är viktigt då vi ser ett behov av nybyggnad av förskolor. De lagar och styrdokument som reglerar förskoleverksamhet presenteras under kapitlet "Lagar, planering och projektgenomförande."

Dessutom ska ett funktionsprogram spara tid vid genomförandet av projekt och förenkla samspelet beställare/entreprenör och därigenom minska kostnaderna.

Programmet gäller i första hand nyproduktion men ska i tillämpliga delar även gälla vid om- och tillbyggnader.

Programmet ska gälla som ett styrdokument för alla som involveras i nya projekt inom och utom kommunens förvaltning.

Giltighet och revidering

Ett funktionsprogram måste vara ett levande dokument. För att säkerställa detta redogörs här för hur utvärderingar och revidering ska göras. Barn- och utbildningsförvaltningen är ansvarig för att programmet hålls uppdaterat.

Giltighetstid för fastställt dokument är fyra år. Förändringar och tillägg under giltighetstid görs med bilagor, som senare inarbetas vid revidering. Revideringsarbetet synkroniseras med arbetet med kommunens översiktsplan så att relevanta delar av programmet kan överföras till plan.

Under programmets giltighetstid ska utvärderingar göras i följande fall:

1. Efter genomförande av ett projekt gör projektledare en sammanställning utifrån erfarenheten av processen och mer specifikt dokumentet.
2. Erfarenheter från befintliga förskolor sammanställs primärt två år efter inflyttning, men även längre fram, när förutsättningar eller verksamhet förändras, är synpunkter från personal värdefull. BU-förvaltningen ansvarar och utser vem som genomför utvärderingen samt metod för utvärderingen.
3. Erfarenheter från närliggande kommuners nya förskolor är bra att ta till sig. Ett år efter färdigställande kan vara en lämplig tidpunkt att med mindre grupp, tre till fyra personer (både BU och tekniska förvaltningar), besöka den nya förskolan. Besök dokumenteras och lämnas till barn- och utbildningsförvaltningen.

4. När ändringar av lagar eller förordningar genomförs som väsentligt påverkar förskolan, bör en utvärdering göras utifrån gällande program.

Arbetet med revidering av programmet påbörjas i så god tid att det nya dokumentet kan fastställas fyra år efter föregående program.

Lagar, planering och projektgenomförande

Viktiga lagar

Grundläggande för funktionsprogrammet är att de lagar och styrdokument som finns på såväl nationell som kommunal nivå följs. Dessa krav och riktlinjer har varit vägledande i arbetet och beskriver därmed lägsta standardnivå för de funktioner som nya förskolor ska inbegripa. De viktigaste lagarna och styrdokumenten är skollagen, läroplan för förskolan, plan och bygglagstiftningen, miljöbalken, livsmedelslagstiftningen, kommunens mål och vision både övergripande och på nämndnivå, samt översiktsplanen.

Förskolans funktioner enligt läroplanen (Lpfö18)

- Förskolan erbjuder barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och utveckling.
- Förskolan har en trygg, säker och hälsosam miljö.
- Personalen kan arbeta i enlighet med förskolans uppdrag enligt skollagen och förskolans läroplan eftersom inom- och utomhusmiljön är utformad så att det går att bedriva en varierad verksamhet anpassad till alla barn som deltar i verksamheten.
- Lokaler, miljö och material är utformade på ett sätt som främjar lek och lärande av olika slag och som ger möjlighet till allt ifrån skapande och livliga aktiviteter till vila och lugna aktiviteter.

- Utemiljön ger utrymme för såväl platsbundna lekar som utforskande aktiviteter.
- När det gäller säkerhet underlättar lokalerna och utemiljön såväl kontakten mellan personal och barn som samarbetet mellan personalen.
- Samtidigt som de vuxna är skyldiga att ha tillsyn över alla barn så ges barnen utifrån sitt perspektiv möjlighet att leka och koppla av i viss avskildhet.

Plan- och bygglagen samt miljöbalken

I plan- och bygglagen samt miljöbalken regleras bland annat följande:

- Vad som ska beaktas vid lokalisering av förskolor avseende natur, trafik, föroreningar m.m.
- Brandskyddet är hårdare än för t.ex. skolor eftersom barn som inte själva kan sätta sig i säkerhet vistas i förskolan. Det innefattar t.ex. krav på bärande konstruktioner, ytskikt och utrymning.
- Regler om tillgänglighet innefattar bland annat korridorers bredder, dörrars bredd och placering, utformning av WC för funktionsnedsatta (HWC). Det ska kontrastmarkeras bakom inredningen vid toaletter. Vidare ska trappor, dörrar och gränsen mellan vägg och golv samt stora glasytor kontrastmarkeras samt stora glasytor för att personer med synnedsättning ska kunna orientera sig. Det är viktigt att ljudmiljön utformas så att det uppnår en god hörbarhet och god taluppfattning i lokalerna.
- I säkerhetskapitlet finns regler om bröstningshöjd på fönster och glaspartier, när härdade glas ska användas, nivåskillnader vid entréer med mera.
- Föreskrifterna kring luft och ljus anger hur mycket luft som ska bytas ut i lokaler samt vilka rum som ska ha dagsljus och hur stora fönstereor i förhållande till golvarea ska vara.
- Fuktkapitlet är särskilt viktigt för att undvika att fukt i konstruktioner på sikt förstör byggnaden eller gör dess användare sjuka.
- Regler för inomhus-, golv- och strålningstemperaturer, tillåtna radonhalter, ljudnivåer från installationer och trafik, varmvattentemperaturer, emissioner och kemikalier.

Livsmedelslagstiftningen innefattar allt kring kökslokaler och mathantering.

Planering

Rätten till förskoleplats regleras i skollagen. Hemkommunen är ansvarig för att alla barn som har rätt till förskoleplats ska erbjudas detta om vårdnadshavare så önskar. När vårdnadshavare har anmält önskemål om förskoleplats ska kommunen erbjuda plats inom fyra månader. Plats ska erbjudas så nära barnets hem som möjligt och skäligen hänsyn ska tas till vårdnadshavarens önskemål.

För att klara detta måste kommunen ha tillräckligt antal platser inom förskolan och dessa platser ska helst finnas på "rätt" plats. Det kräver att kommunen bedriver en aktiv och framåtriktad planering baserad på befolkningsprognoser, planerat bostadsbyggande och lokalför-sörjningsplaner.

Vetlanda kommun står inför en stor utmaning i att hitta lämpliga tomter för planerade förskolor. Särskilt i centralorten är det ont om tomter och andra intressen konkurrerar också om dessa. Tomter ska ha plats för bebyggelse, utemiljö med tillräcklig friyta, plats för angöring och parkering och dessutom ska i den tidiga planeringen hänsyn tas till individuella behov, genusperspektiv och integration. Placeringen ska också vara strategisk avseende angörande gator, gång- och cykelvägar samt ge goda förutsättningar för ett hållbart byggande och ha goda luft-, ljus- och ljudförhållanden.

Planarbetet styrs framförallt av plan- och bygglagen, men även arbetsmiljölagen, lagen om skydd mot olyckor och skollagen, med tillhörande förordningar och föreskrifter, är relevanta. Underlag för planarbetet är förutom de ovan nämnda, grönstrukturplanen för centralorten samt en plan för cykelnät i centralorten. Även översiktsplanen samt en fördjupning med avseende på framtida behov av förskoleplatser i centralorten är viktiga stöddokument.

I planprogram och detaljplan ska behov av förskolor tas med vid planering av nya bostadsområden. När verksamhet i befintliga lokaler eller tillbyggnad av befintlig förskola planeras och när befintliga skolgårdsmiljöer, såsom friytor, naturytor och lekplatser tas i anspråk för ny bebyggelse, ska särskild utredning avseende friytor göras.

Vid diskussioner om lämpliga tomter ska hänsyn tas till placering i förhållande till starkt trafikerade gator, andra luftföroreningar och närhet till högspänningsledning. Placeringen ska också vara strategisk i förhållande till elevflöden och andra skolor och förskolor, gång- och cykelvägar och de bostadsområden den avser att serva. Tomten ska ha tillräcklig friyta enligt miljö- och byggnämndens riktlinjer samt erbjuda en varierad topografi och vegetation.

Projektprocess

När lämplig tomt utsetts kan projektprocess fortsätta med följande huvudpunkter:

- Lokalprogram/skissarbete
- Projektering
- Upphandling/bygglov
- Entreprenad
- Uppföljning

Funktionsprogrammet förenklar både programarbete och projektering eftersom en stor del av krav och behov finns definierade och inte behöver gås igenom från början i varje projekt.

Medan förstudie/planarbete oftast involverar verksamheten på förvaltningsnivå är det av stor vikt att representanter på lokal nivå involveras under program- och skisskede. Det är upp till förvaltningsledning och förskolechef att besluta vilka representanter för verksamheten som bör delta. Det är också viktigt att fackliga organisationer är involverade och ges möjlighet till information, inflytande och delaktighet enligt medbestämmandelagen och arbetsmiljölagen. Under projekteringsfasen avgör projektledare vilka kontakter som tas med personal eller nyckelfunktioner som lokalvård, yttre skötsel och måltidsservice. Målet ska vara att inga viktiga frågor tillåts ramlas mellan stolarna och därigenom orsaka extrakostnader i ett senare skede.

Vid jämförande analyser under projektarbetet ska livscykelkostnader användas.

Ut- och invändig utformning

Övergripande tankar

Utformningen av framtida förskolelokaler har en tydlig ambition att stödja det pedagogiska arbetet så att läroplanens intentioner ska kunna fullgöras. Genom att flera av förskolans funktioner samlas till gemensamma ytor, t.ex. bufféserving, gemensam entré och ateljé, ändras fokus från avdelning till hela förskolan. Syftet är att stimulera såväl samverkan inom enheten som effektiv lokalanvändning, vilket medför att arbetsorganisation, struktur och arbetssätt måste diskuteras i personalgruppen inför att nya lokaler tas i anspråk.

Alla material i förskolan ska bedömas ur ett "kemikaliesmart" perspektiv. Det innebär att redan i kravspecifikation och upphandlingsprocess ge direktiv på att materialen ska vara säkra och kemikaliesmarta. Val av byggmaterial, färg, golv, inredning, utrustning sker ur ett kemikaliesmart perspektiv. Trä ska alltid vägas in som ett alternativ vid val av material.

Nyproducerade förskolor ges en storlek motsvarande 70-100 barn. Denna storlek ger fördelar rent organisatoriskt, ökar möjligheten att samverka mellan avdelningar, innebär större flexibilitet i personaltäthet samt ger möjlighet till eget tillagningskök.

Förskolor utrustas med tillagningskök. Det innebär effektivare personaldimensionering, mindre matsvinn och att transporter av färdig mat undviks, vilket kompenserar för merkostnaden gentemot mottagningskök. Oavsett vilket det är så måste personal vara på plats hela dagen eftersom det även tillagas frukost och mellanmål. Där ny förskola byggs invid befintlig skola/förskola och barnen ska äta i befintlig restaurang görs särskild utredning om mathantering, plats i restaurang och kökets kapacitet.

Vid så stora anläggningar är det viktigt att man eftersträvar en kompakt lösning med korta gångavstånd mellan avdelningar och andra funktioner. Vid om- och tillbyggnad bör motsvarande storlek eftersträvas.

Förskolor ska finnas så nära barnets hem som möjligt. Det innebär att förskolor i mindre tätorter kan ha färre avdelningar och andra köklösningar.

Avdelningar ges en generell utformning så att man inte binder upp sig till att använda dem enbart för vissa åldrar eller typer av grupper, utan kan nyttja dem flexibelt utifrån det behov som finns.

En större flexibilitet, innebärande att förskolelokaler ska förberedas för att kunna få andra användningsområden, till exempel skollokaler och äldreboende, har diskuterats. Det innebär dock i de flesta fall så höga initiala kostnader att vi förordar att inte göra det, utan om och när situationen uppstår lösa detta på för kommunen verksamhetsmässigt och ekonomiskt fördelaktigaste sätt.

Avdelningar anpassade till barn med omfattande rörelsehinder ska planeras så att det på sikt finns minst en sådan avdelning i varje förskoleområde. Utrymme för lyfthjälpmiddel för äldre barn ska finnas i anslutning till hygienutrymmen/WC.

Idag finns en rekommendation från miljö- och byggförvaltningen om 7,5-9,5 kvm barnyta/barn. Det inkluderar entréer, kapprum, WC samt lekytor. Den utformning som presenteras här innebär att entrédel kan göras mer yteffektivt, liksom lekytor, då en större del gemensamma ytor ökar byggnadens flexibilitet. Vår bedömning är att detta program gör det möjligt att minska totalytor med 5-10 % jämfört med tidigare byggda förskolor. Viss försiktighet bör iakttas när man sparar på ytor då för små lokaler innebär större slitage på ytskikt samt sämre pedagogisk verksamhet.

Bygg och konstruktion

Utemiljö

Utemiljön ska upplevas som spännande men ändå trygg. Den ska inbjuda till utforskning tillsammans med barn, vuxna eller ensam. Utemiljön på en förskola är lika viktig som den inre eftersom barnen tillbringar en stor del av dagen ute och den pedagogiska verksamheten även bedrivs utomhus. Aktuell forskning visar att lekens drivkraft till en del är barnets behov att testa sina egna begränsningar fysiskt och psykiskt till höjder, hög fart och annat som kan upplevas som farligt.

Förskolors fria dimensioneras utifrån miljö- och byggförvaltningens rekommendation 30-40 kvm per barn. Går man under 30 kvm ökar risken för kraftigt slitage. Den övre siffran var tidigare rekommendation från Socialstyrelsen. Totalt bör friytan för en förskola inte understiga 2 000 kvm, vilket innebär att ytan per barn kan bli över 40 kvm vid mindre anläggningar.

Om en lämplig förskoleplacering innebär mindre än 30 kvm per barn ska en särskild utredning klargöra om andra faktorer som närliggande skog/park och samutnyttjande av skolgård kan kompensera.

Grundprincipen för planering bör vara att i görligaste mån utnyttja och förfina de naturliga förutsättningar som tomten ger. Det är viktigt att så mycket som möjligt av befintlig vegetation bevaras så att lekytor i skugga samt partier med "vildare" skogsmiljö kan skapas eller sparas.

Gården ska planeras utifrån idéer om zonindelning enligt följande principer:

- Vild naturlig del, till exempel skogspartier, bergknallar, våtmark med mera som lämnas orörd. Denna zon ligger längst från byggnaden och omfattar cirka 30 % av friytan. Det är viktigt att så mycket som möjligt av befintlig vegetation bevaras, så att lekytor i skugga samt partier med "vildare" skogsmiljö kan skapas eller sparas. Där det inte finns befintlig natur eller där den befintliga vegetationen inte kan bevaras bör en vild del skapas. För att skapa en varierad vegetation med barr och lövträd, fruktträd och bärbuskar måste nyplanteringar göras.
- Vidlyftig del där barnen kan springa, cykla, leka med bollar. Ytan ska vara öppen, ge sikt och överblick. Även nivåskillnader och bergspartier tillför gården kvaliteter och kan behållas med hänsyn tagen till planerad bebyggelse. Är tomten plan ska nivåskillnader skapas, till exempel en kulle eller rygg.

- Kreativ del där barnen kan bygga kojor, spika, leka med vatten. Denna del kan integreras i andra delar.
- Lugn del där barnen kan sitta vid bord eller i sandlåda, delvis under tak och närmast byggnaden. Skugga över delar av lekytorna är väsentligt så att barn inte utsätts för onödig solstrålning. Lekytorna för mindre barn planeras närmast huset och för större längre ifrån. Vattenlek ska placeras på betryggande avstånd från byggnad, för att undvika vattenskador.

Zoner behöver inte vara sammanhängande utan kan delas upp och gå in i varandra. Kreativa lekmoment kan integreras i en eller flera av zonerna.

Gården ska byggas upp av rum, med varierande storlek som skapas av byggnader och vegetation. Den ska också göras tillgänglig för barn med funktionsvariationer, med lämpliga material på marken, sandlåda och odlingsbädd i skilda höjder m.m. Vid planering av gård ska hänsyn tas till att barn via kläderna drar in smuts i byggnaden. Användande av mjuka fallskydd och rätt fraktion av sand kan minska problemen. Gångvägar runt byggnad och till lekytor beläggs med hårt material, helst asfalt, med en bredd av 1,55 meter.

Mjuka frågor att fundera kring

Finns det platser där barn kan mötas på sina egna villkor och utifrån sina förutsättningar?

Finns platser där barn kan dra sig undan och leka avskilt?

Är gården utformad så att den ger utrymme för varierade, utforskande och kreativa aktiviteter och undervisning?

Finns tillräckliga ytor i skugga och i sol?

Är gården helt eller delvis tillgänglig för barn, föräldrar, besökare med olika funktionsvariationer?

Plantering av växter ska inte ske i direkt anslutning till fasad. Alla växtval ska vara säkra och inte innebära några risker för barn att förtära.

Friytan avgränsas med trådstängsel, lägst 110 cm högt, och där stagen är monterade på utsidan. Grind vid angöring ska ha barnsäker låsning och ha en öppningsbar bredd som möjliggör infart av maskiner för gräsklippning, snöröjning och underhåll. Mindre del av friyta kan behöva avgränsas så att personalen kan ha uppsikt över ett mindre antal barn på eftermiddagar då de flesta barn gått hem.

Generellt bör man vara sparsam med färdig lekutrustning men sandlådor ska finnas. Eventuella gungor ska alltid omgärdas av inspringskydd. Utrustning för klättring och balanslekar kan med fördel integreras i gårdens topografi. En samlingsplats med vindskydd och grillplats där man kan laga enklare mat ska ingå.

Utvändiga förråd ska innehålla uteleksaker, förskolans vagnar, källsortering och fastighets-skötarens material/maskiner. Förråd kan slås samman för att minska antalet byggnader på gården.

Angöring för föräldrar ska omfatta avlämningsplatser vid trottoar och parkeringsplatser. Angöring/parkering utformas så att olycksrisker minimeras. För att minska riskerna kring förskolan bör man ha ett gång- och cykelperspektiv. Riktlinje för parkering inklusive platser för personal kan vara cirka 30 platser för en förskola med 100 barn. Det ska också finnas plats för väderskyddad barnvagnsparkering för 10-15 vagnar samt cykelställ. Vid små tomter ska friyta prioriteras framför parkering.

Angöring för leveranser ska ske på ett säkert sätt, helst helt avskilt från barnen.

Avdelningar

Avdelningarna ska vara generellt utformade för att passa barn i alla åldrar. De måste inte vara identiska, men avvikelser får inte påverka användbarhet eller avse totalyta för avdelning.

De ska innehålla ett större allrum med nära kvadratisk form (25–30 kvm), två mindre rum (10–15 kvm/st) samt skötrum som bör vara gemensamt för två avdelningar.

I eller i direkt anslutning till avdelning ska finnas förråd (2-3 kvm/avdelning) för material och lekutrustning. Avdelningarna ska vara grupperade kring torget så att barn lätt kan gå mellan olika aktiviteter.

Mellan avdelning och torg sätts helglasad dörr och eventuellt glasparti. Ett av de mindre rummen ska kunna användas att sova i, men det ska också vara möjligt att sova ute i anslutning till avdelning och skyddat under tak. För utesov används företrädesvis barnets egen vagn alternativt annan ändamålsenlig lösning.

Skötrum utrustas med tvättränna i barnhöjd med minst två tappställen och golvbrunn. Två WC ska finnas i anslutning till skötrummet, varav ett med WC-stol i barnstorlek, sitt höjd cirka 30 centimeter. Barn- respektive vuxentoalett ska monteras så att de lätt kan bytas. Handtvättställ, tvålhållare och handdukhållare anpassas i höjd till WC-stol. I skötrum ska också finnas plats för dubbelt elektriskt höj- och sänkbart skötbord som barnen själva kan klättra upp på. Detta kan tas ut när avdelning(ar) används för större barn som då kan använda rummet för vattenlek. Elklass och vattensäkerhet/tröskel utreds särskilt. Dörren till skötrummet ska ha fönster, men ändå säkerställa behovet av barns personliga integritet.

Det större allrummet utrustas med mindre bänkinredning med vatten samt högskåp för förvaring. En vägg, eller del av vägg, kläs med material för att kunna sätta upp barnalster. I ett av de mindre rummen ska det finnas förvaring för sovutrustning. Förvaring av viss lekutrustning i högskåp i stället för förråd kan vara en fördel.

Inom varje avdelning avsätts väggytor lämpade för att sätta upp dokumentation av barnens lärande och utveckling.

Viktiga aspekter att beakta

Lågt placerade anslagsytor så barnen kan vara delaktiga.

Barn ska kunna spegla sig när de tvättar sig.

Ett barn som själv kan sätta sig på toa får höjd självkänsla.

Tvålpump över tvättställ/tvättränna eller papperskorg.

Barn ska själv kunna ta sig upp på skötbord.

Kan viss belysning göras flyttbar för rumsliga förändringar?

*Elektriskt höj- och sänkbart skötbord.
Handtvättställ för barn och vuxna.*

Helglasade dörrar och eventuella glaspartier ger god uppsyn över avdelning med skötrum. Fönster i barnhöjd ökar sammanhang för barnen och gör att de lättare kan orientera sig.

Gemensamma ytor

Torg

En stor del av de gemensamma ytorna används för torget där bufféserving/kök utgör en stor del. Övrig del ger utrymme för flexibel användning och skapande av olika lärmiljöer. Viss del kan lämnas omöblerad för rörelselek.

Torget utformas så det är möjligt att skapa olika lärmiljöer. För att skapa en god ljudmiljö är utformning i L-form att föredra.

Fördelningen av ytor för avdelningar/gemensamma ytor bör ligga kring 50-50. Här räknas inte entré, personal, kök eller teknikutrymmen in.

WC ska finnas i anslutning till torg.

Det kan vara en fördel att använda avdelningar/gemensamma ytor en tid innan viss inredning och möblering placeras.

Bufféserving/pedagogiskt kök

En del av de gemensamma ytorna utgörs av restaurangen med bufféserving där barnen äter alla sina måltider. Barnen äter i två sittningar och rummet möbleras med sittplats för cirka 70 % av barnen.

Bufféserving ska kunna ske i två köer. Höjder och avstånd ska vara anpassade till mindre barn. Vid varje projekt utreds utformningen av bufféserving och diskinlämning/sortering för att få en optimal lösning.

Mjuka frågor att fundera kring

Hur kan personalen på ett bra sätt informera barnen om vad det är för mat som serveras?

Hur skapar vi en lugn och harmonisk miljö vid måltiden?

Bufféserving

I bufféservingen är serveringslinjen i barnhöjd. Barnen tar själva sin mat med stöd av pedagoger. Disk lämnas på vagnar. Dryckesstation med plats för vattensifon, mjölkdispenser, bröd och smör placeras på lämpligt ställe. Är restaurangen/torget stort kan det krävas två dryckesstationer.

I anslutning till restaurang finns ett pedagogiskt kök med arbetsytor i barn och vuxenhöjd. Här ska barnen kunna baka, laga mat med mera i en anpassad miljö. Detta kan användas för att dela upp restaurangen i mindre enheter. Inredning ska innefatta arbetsbänk med ho i barnhöjd samt plattor och arbetsbänk med ho i vuxenhöjd.

Inredning kompletteras med ugn under bänkskivan i vuxenhöjd och golvstående kyl/frys.

Ateljé

I anslutning till torg ska finnas en ateljé med våtbänk i barn- och vuxenhöjd samt förvaring av arbetsmaterial och hyllor för att torka målningar. Ateljén ska ha god dagsljusbelysning och väl uppglasad vägg mot torg.

Entréer

En förskola bör ha en gemensam, tydlig entré som är lätt att hitta, helst synlig direkt från angöring. Över entrén anordnas skärmtak. Dörren utrustas för automatisk öppning och kodlås. Entrén bör också ligga centralt så att man härifrån når både personaldel/expeditioner, barnens kapprum och gemensamma lektytor (torg).

Barnens kapprum anordnas kring en gemensam hall varifrån man också kan nå gemensamt torkrum och groventré där barn och personal går in och ut under dagen samt ett HWC. Kapprummen, ett per avdelning, ska bara vara ren klädförvaring och dimensioneras för 22 barn samt minst tre personal. Av- och påklädning sker i den gemensamma hallen. Groventré ska ha avspolningsutrustning och golvbrunn. Där finns också torkvagnar och upphängningsanordningar för galonkläder, så kallade snurror.

I huvudentré, groventré och del av gemensam hall läggs klinker. Utvändigt ska det finnas skrapgaller under skärmtak vid båda entréerna. Vid groventré ska finnas utvändigt avspolningsmöjlighet med markbrunn.

Ateljé

Invändigt i båda entréerna ska det finnas försänkt skrapmatta, indelad i sektioner för att underlätta uttag och rengöring. I yttre del av hall läggs lös torkmatta. Övergången klinker/ annat golvmaterial blir därigenom våtgräns.

I huvudentré ska det finnas föräldrainformation, förslagsvis via bildskärm. I hall ska förutom sittbänkar för barnen, finnas helfigurspegel och ett antal klädkrokar för föräldrar. Kapprumsinredning ska vara uppdelad i fack, 0,3 meter per barn. Förutom klädfack ska det finnas skofack och dubbelhylla. Eventuellt kompletteras med hylla över för utrustning som används mer sällan.

I anslutning till groventré ska finnas garderob/klädfack för personalens utekläder.

Personaldel/expeditioner

Personalutrymmen består av pausrum, arbetsrum, samtal/vila, förråd och kapprum samt WC/dusch. Där ska finnas plats för 60 % av personal vid mötesbord. Övrigt pausrum möbleras med bekväma sittmöbler och ska innehålla ett mindre pentry med vask, diskmaskin, mikro och kylskåp med frysack.

Arbetsrum ska rymma minst en arbetsplats för varje avdelning. Om arbetsbänk med datauttag placeras mitt i rummet och kompletterande bänkyta vid vägg, kan det fungera som mötesplats. Maskiner bör placeras i särskilt utrymme, till exempel förråd i närheten av arbetsrum. Arbetsrum placeras vid pausrum eller centralt i förhållande till avdelningarna.

Mjuka frågor att fundera kring

Var och hur möts föräldrar, barn och personal vid lämning och hämtning?

Finns tillräckligt utrymme för att barnen ska kunna klä av och på sig själva?

Sko-/våtgräns?

Information till föräldrarna?

Nära till toalett om man behöver gå på toaletten när man är utomhus, gärna med extra utrymme.

Barn blir törstiga - hur fixar vi det?

Är höj-/sänkbara kapphyllor placerade så att barnen når sina kläder?

Gemensam entré. Kapprummen ligger kring en gemensam hall.

Rum för samtal/vila ska ha plats för mindre mötesbord. Rummet ska ha nära kontakt med WC/dusch.

I anslutning till personaldel ska finnas två expeditioner, en för rektor och en för specialpedagog. Båda bör ha plats för mindre mötesbord så att de kan användas för personal- och föräldrasamtal.

Pausrum, arbetsrum, expedition och rum för samtal/vila ska ha dagsljus.

Kapprum ska ha plats att hänga av ytterkläder för personal och några besökare, helfigurspegel samt låsbara värdefack för förskolepersonal. Städ- och kökspersonal ska använda samma kapprum och ha låsbara klädskåp. I anslutning till kapprum ska finnas HWC med dusch.

Fast anslutning av bredband i expedition, arbetsrum och en plats/avdelning. I övrigt trådlös uppkoppling.

Kök

Kök utformas så ändamålsenligt att all verksamhet kan utföras på ett hygieniskt sätt. Hyllor och avställningsytor ska finnas i sådan omfattning att livsmedel aldrig behöver placeras på golv utan förvaras i därför avsedda rum.

Tillagningskök för förskolan ska omfatta varumottagning, förvaring (kyl, frys och torrvaror), beredningskök, diskrum, expedition, WC, omklädningsrum, städförråd samt möjlighet till tvätt/tork. Kökspersonal samutnyttjar pausrum med förskolepersonal. Det är dock av vikt ur hygienisk synpunkt att köks- och personaldel ligger i närheten av varandra så att kökspersonal inte behöver gå för långa sträckor till pausrum.

I [varumottagning](#) tas leveranser emot, kontrolleras, avemballeras och packas upp för att undvika kontaminering. Sedan tas varor till förvaring eller beredningsutrymmen. Plats ska finnas för emballage för en dag, arbetsbänk, spolslang och golvbrunn. Dagsljus och utblick är krav. Utanför varumottagning finns skärmtak och plats för använda vagnar, varuburar. Förvaring av dessa ska göras på sätt så att barn inte kommer till skada (se avskiljning av leveransangöring).

Förvaring dimensioneras utifrån leveransfrekvens och antal portioner. Torrförråd och kyl i egna rum. Vid anläggning för mindre än fyra avdelningar kan frys i eget rum ersättas med skåp. Kyl- och frysrum ska ha utvändiga termometer.

Beredningskök ska dimensioneras utifrån antal portioner. Arbetsytor i sådan omfattning att olika arbetsmoment som specialkosthantering, grönsakshantering och bakning kan separeras. Maskinpark ska omfatta kombiugn, kokgryta, spishäll, stekbord, värmeskåp och avkylningsskåp. Kökets golv ska kunna spolras av med slang och ett antal brunnar/gropar ska finnas i golvet. Beredningskök ska ha dagsljus och det är en fördel om även disktrum och expeditio- ner har det.

Disktrum ska finnas i anslutning till kök. Disktrummet ska innehålla diskmaskin med automatisk huvöppning, bänkar före och efter diskmaskin, plats för ren och smutsig disk, hyllor för back- förvaring, spolslang och golvbrunn.

Expedition med plats för litet skrivbord och viss förvaring. Dagsljus och närhet till kök är för- delar.

Köksdel ska ha handtvättställ i sådan omfattning att det känns naturligt för personal att hålla god handhygien. Vid tvättställ ska finnas tvåldispenser, pappershanddukar och papperskorg.

Köksdel ska ha sådana ytskikt och maskiner/inredningar att det enkelt kan rengöras. Ventila- tionsdragning ska utformas så att luft inte kan passera från smutsiga till rena delar av köket.

Avfall från verksamheten, köket och städ slängs i nergrävd sopbehållare, så kallad Molok. Dessutom ska det finnas förråd för källsortering på gården.

Kökets tvättbehov löses så att moppar tvättas i städets moppmaskin och arbetskläder i för- skolans tvättmaskin.

Teknikrum

Undercentral för inkoppling av fjärrvärme och vatten ska ha dörr direkt till det fria. Larm kopplas så att vatten stängs av automatiskt vid pålarmning. Elcentral i rum eller nischer, med del mot yttervägg. Stark- och svagström kan skiljas åt.

Rum för ventilationsanläggning bör placeras i markplan med enkel tillgänglighet direkt från det fria eller indirekt via neutralt utrymme. Om fläktrum ändå placeras på ovanvåning eller vind ska särskild utredning göras för att säkerställa ett optimalt underhåll. Under projektering kontaktas underhållsavdelning, så att de kan vara med och påverka utformning.

Förråd

Förskolans centralförråd ska ligga centralt i förskolan. Vid dimensionering tas hänsyn till säsongsmaterial som behöver förvaras när det inte används samt storlek på avdelnings- och personalförråd.

I eller i direkt anslutning till avdelning ska det finnas förråd (2-3 kvm/avdelning) för material och lekutrustning.

Utvändiga förråd ska innehålla uteleksaker, förskolans vagnar, källsortering och fastighets-skötarens material/maskiner. Förråd kan slås samman för att minska antalet byggnader på gården.

Lokalvårdens förråd ska placeras centralt i förskolan. Storlek anpassas till vilka golvmaterial som valts och hur dessa ska skötas. Förråd ska innehålla utslagsback, golvgrop för tömning av städmaskin, hyllor för förvaring av städutrustning, tvättmaskin för moppar. Denna används av både städ och kök. Dessutom ska det finnas tvättmaskin för verksamhet och kök samt torktumlare och /eller torkskåp.

Det ska finnas plats för städmaskin(er), golvmoppar m.m. Om förbrukningsmaterial förvaras i städförråd ska det ges plats anpassat efter leveransvolym, eller särskilt förråd för detta. Lokalvården kontaktas under projektering för att ges möjlighet att påverka utformningen.

Städförråd ska finnas separat för kök. Kan vara relativt litet men ska vara ventilerat och ha plats för utslagsback, kemikalier och enkel städutrustning

Mindre förråd eller arbetsbänk till verksamhetsvaktmästare. Kan samutnyttjas med andra förråd.

Teknik

Energi

En viktig aspekt är den så kallade formfaktorn som utgör kvoten mellan byggnadens omslutande yta delad med golvarean. Tvåplanslösningar, kompakta, kvadratiska byggnadsformer, ger bättre värden, det vill säga lägre energiförbrukning.

Invändig rumshöjd ska generellt vara 2,7 meter. I större, gemensamma utrymmen kan högre höjder krävas. Dock bör man, för att underlätta underhåll och städning, begränsa takhöjden till 3,7–4,3 meter.

Yttre taklutning väljs antingen minst 18 grader med betongpannor eller minst sex grader med falsad plåt eller asfaltsduk som täckning. I detta sammanhang ska ventilationskanalernas placering/dragning vägas in. De ska kunna dras dolt på vind eller över undertak. Om detta inte går ska kanaler byggas in. Hänsyn tas till behov av kanalisolering och brandcellsindelning.

Där det finns framdragen fjärrvärme ska den användas. I andra lägen väljs någon typ av värmepumpslösning. Bergvärme ger oftast bäst utdelning, men vid energibyggnade kan behovet av tillförd energi bli så låg att ett traditionellt värmesystem inte är lönsamt.

Tekniska kontoret bör bevaka utvecklingen av solenergilösningar så att sådan används när lönsamhet anses tillfredsställande.

Byggnaden ska orienteras så att solen ger en bra dagsbelysning i och runt fastigheten. Tänk på att inte placera stora fönster mot sydsidan som ger för mycket soluppvärmning inne i rummen. Solavskärmning utförs med vertikala markiser med screentyg, som gör att man ser ut samtidigt som mycket av solvärmens stoppas. Solavskärmning kan också skapas med utstickande takfötter eller balkonger. Undvik fasta aluminiumskärmar eftersom fåglar gärna blir sittande där med mycket nedskräpning som följd samt att bollar och annat fastnar uppe på dem.

Solavskärmning med vertikala markiser i screentyg

I storkök används en hel del energi som det skulle gå att återvinna. Idag används teknik, UV-ljus, som gör det möjligt att köra ventilationsluft genom samma aggregat som betjänar resten av byggnaden. I framtiden kan det åtminstone vid lite större anläggningar vara lönsamt att återvinna energin från kyl- och frysanläggningar. Används till varmvatten eller värme.

Idag används vattenburen golvvärme som förstaval för uppvärmning. I framtiden bör en lösning som optimerar värmebehov, ventilation, personvärme, solinstrålning med mera till ett dragfritt, bekvämt, ekonomiskt och energieffektivt system väljas.

Belysning, informationsteknik och larm

Belysningen har börjat baseras på LED-teknik. Den är så energisnål att man måste fundera kring lönsamhet i automatiksystem som idag används för tändning/släckning av rum.

Informationsteknik löses enligt ovan, se Personaldel/expeditioner. Då utvecklingen inom detta område är snabb ska tekniska kontoret bevaka utvecklingen och anpassa lösningen där- efter. Fast telefoni har ersatts med så kallad IP-telefoni. Dagens täta hus med mycket metall i fönsterglas är ett problem för all form av trådlös telefoni. Idag används ofta mobiler kopplade till IP:n utomhus, då IP-telefonerna har dålig täckning utomhus. På samma sätt har vanliga mobiler dålig täckning inomhus och kräver oftast en förstärkare.

Idag används inbrottslarm kopplat till passersystem. IR-detektorer placeras på strategiska punkter, oftast kommunikationsstråk, samt kontaktbleck i dörrar och öppningsbara fönster. Passersystem styrs med tagg och passerkod som används på en huvudentré, därefter kan övriga dörrar öppnas med nyckel. Möjlighet till inlåsning vid hotfulla situationer samt behov av entrésignal/besöksnotifiering anpassas utifrån förutsättningarna i varje enskilt projekt.

Brandlarm ska finnas på förskolor och utformas enligt den tekniska riktlinje för brandlarm som finns framtagen för Vetlanda kommun.

Förskolor ges högre brandskydd än exempelvis skolor på grund av barnens låga ålder. Detta måste beaktas tidigt i projektering då det bland annat berör brandcellsgränser, brandklass på väggar.

Ventilationssystem med total avstängning på natten bör undvikas då det kan ge fuktpåslag i känsliga konstruktioner. System bör bygga på få, helst ett, aggregat, hög återvinning, så låga luftmängder som möjligt samt enkel styrning. Någon form av förvärmning av tilluft kan ur energisynpunkt vara en fördel. Komfortkyla ska normalt inte installeras, men frågan bör diskuteras utifrån aktuella förutsättningar i varje enskilt projekt. Det bör beaktas att höga luftflöden vintertid då luften är mycket torr utomhus kan leda till problem med slemhinnor, exempelvis näsblod och irriterade ögon, hos barn och personal.

Ytskikt/material

Utvändigt eftersträvas ytskikt med låg underhållskostnad. På tak är detta betongtakpannor vid högre lutningar och falsad plåt eller asfaltsduk på lägre. Helt plana tak bör undvikas och särskild uppmärksamhet ska ägnas snöfickor.

På fasader används tegel, homogena genomfärgade skivor, puts och plåt. Träpanel kan användas men bör ur underhållssynpunkt användas på ytor som nås från mark eller kortare stegen. Även ytbehandlingar som förbättrar träets långtidsegenskaper bör undersökas. Trä vid takfot/gavelsprång bör undvikas och istället används genomfärgade skivor eller plåt.

Invändigt används matta med uppdragen sockel i våtrum. I torra rum används matta och i enstaka fall trägolv. I entréer används klinker. Uppvik kan vara aktuellt även i torra lektrum för att förstärka väggen samt förenkla städning. Val av mattor görs efter granskning av databas* med material- och emissionsuppgifter, samt i samråd med städ. Målet ska vara en lösning med låga emissioner och låga städkostnader.

Vetlanda kommun har tagit fram en handlingsplan för kemikaliesmart förskola, denna ska beaktas i byggprocessen. Syftet är att minimera barns exponering för farliga kemikalier.

På väggar målas direkt på skiva eller slät glasfiberväv med en avtorkningsbar och slitstark färg.

I tak akustikskivor i undertak eller diktmonterat. Ljudklass C enligt svensk standard. Där akustikplattor i tak behöver kompletteras används mineralullsskivor eller hålad gips på vägg. Tak i rum där ljuddämpning inte behövs kläs med gips som målas.

Dörrar ska vara laminerade massiva. Foder samt golvsocklar i motsvarande homogent trä. Klämfri bakkant och glas i ovan del eller både uppe och nere. I ombyggnadsprojekt kan klämfria lösningar som komplement till standarddörrar vara aktuella. Generellt bör tröskelfrihet eftersträvas, men brand-, fukt- eller ljudkrav kan innebära att tröskel behövs. Välj då mellan massiv gummi-, mekanisk eller ektröskel.

Ytterdörrar i glasad aluminium eller trä. Alla ytterdörrar med dörrstängare, huvudentré med dörröppnare och kodtablå för tagg.

Fönster ska vara aluminium på trä. Monteras med utsida trä jäms med utsida väggstomme. Ett fönster per rum görs öppningsbart om rummet inte har fönsterdörr. Djupa invändiga nischer där barn kan sitta kan vara en positiv lösning. Fönsterlösningar med enstaka lågt sittande fönster, eller bara glas i ytter- och fönsterdörrar, så att barnen kan se ut. Övriga högre så att man slipper hårdade glas. Rum där barn eller personal vistas mer än tillfälligt ska ha dagsljus, men det är en fördel om andra rum, till exempel kapprum och skötrum, också har det. Fönsterarea ska vara minst 10 % av sammanlagd rumsarea för de rum som har dagsljus.

*Register för val av ytskikt kan vara BASTA eller Sunda Hus i Linköping eller likvärdiga.

Vetlanda